

Valstybinė lietuvių kalbos komisija (toliau – VLKK) vertina bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių kalbą. Kalbos komisijos ekspertai vertindami lietuvių kalbos vadovėlių kalbą, atkreipia dėmesį į vadovėlių turinio netikslumus ir klaidas. Remiantis pastarųjų metų VLKK lietuvių kalbos vadovėlių rankraščių vertinimais, parengtos rekomendacijos lietuvių kalbos vadovėlių turinio vertintojams, siekiant atkreipti vertintojų dėmesį į dažniausiai vadovėlių rankraščiuose nurodomas klaidas ir netikslumus dėl terminijos, kirčiavimo, kalbos dalykų pateikimo ir kt.

1. Patarimai dėl terminijos.

Pasirinkti terminai turi būti vartojami nuosekliai visame vadovėlio tekste.

Atkreiptinas dėmesys! Reikėtų aiškiai skirti sakytinės kalbos elementą *balsį, doibalsį, priebalsį* (garsą) ir rašytinės kalbos elementą *balsę, doibalsę, priebalsę* (raidę, rašybos ženklą).

2. Patarimai dėl kirčiavimo.

Kirčiuojami tekste ar pridedamame žodynyje su sąvokų apibrėžtimis teikiami terminai (visi sudėtinių terminų dėmenys, išskyrus tarnybinius žodžius).

Kirčiuojami Lietuvos vietovardžiai, valstybių ir jų sostinių pavadinimai (visi linksniai).

Pradinių klasių vadovėlių tekstai nekirčiuojami.

3. Patarimai dėl kalbos dalykų pateikimo.

Teiginiai apie kalbos dalių savarankiškumą: *Jungtukas, prielinksnis ir dalelytė yra nesavarankiškosios kalbos dalys, todėl sakinyje sakinio dalimis netampa. Išiktukas gali eiti tariniu, jaustukas sakinio dalimi netampa – abi jos yra nesavarankiškosios kalbos dalys.* Reikėtų papildyti, kad prielinksniai su daiktavardžiais sudaro prielinksninius junginius, tie junginiai sakinyje gali atlikti įvairias funkcijas. Atsargiau reikėtų kalbėti apie jaustuko savarankiškumą: DLKG § 1265 rašoma, kad jaustukai aiškiai nepriklauso nei prie savarankiškų, nei prie tarnybinių kalbos dalių. Išiktukas DLKG § 1279 laikomas savarankiška kalbos dalimi. Jis gali eiti tariniu (tokio išiktuko pavyzdys galėtų būti – *Tik šlept sūris ant žemės* ar pan.), taip pat padeda sustiprinti įspūdį, pavaizduoti, pamėgdžioti garsus, vaizdus, pojūčius.

Teiginys apie įvardžiuotinius būdvardžius. Į juos turėtų būti žiūrima kaip į kalbos istorijos, o ne į dabartinės žodžių darybos reiškinių: *Įvardžiuotiniai būdvardžiai padaromi prie paprastųjų pridėdant įvardžius jis, ji, jie, jos*, plg. DLKG § 559: „Būdvardžių įvardžiuotinių formų galūnės yra susidariusios iš paprastųjų būdvardžių galūnių ir prie jų priaugusių įvardžio *jis, ji* formų, kurios ilgainiui pakito.“

Teiginys apierieveiksmių kilmę. Žodžių *galop, rudeniop, namie, šalin* baigmenys yra ne senovinės vietininko galūnės, bet tų galūnių liekanos, todėl netikslu teigti, kad *prieveiksmiai nekaitomi, nes neturi galūnės* (taip teigti netikslu, geriau čia visai neaiškinti).

Teiginys apie geidžiamosios nuosakos reikšmę turinčias formas. Veiksmazodžio *asmuo* nelabai gali *turėti nuosaką*. Senųjų geidžiamosios nuosakos formų išlikusi tik viena kita (*teesie, tebūnie* ir pan.), o dabartinėje kalboje geidžiamosios nuosakos reikšmę turi esamojo ir būtojo kartinio laiko trečiojo asmens formos su priešdėliu *te-* ar dalelyte *tegu(l)*.

4. Koreguotini leksikos dalykai: prieš uždėdamas (= žymėdamas) varnelę „sutinku“; *netaisyklinga rašysena* (= rašyba) *persikelia į sąsiuvinį*; *Karikatūros paskirtis paprasta – perduoti žinutę* (= perteikti informaciją); *įvardžiutinės formos vartojamos <...> sudarant sąvokas* (= terminus); *priesaga -inti turi priežastinę reikšmę, sukeliančią* (= apibūdinančią) *atitinkamą savaiminį veiksmy*; *Dailininkas, kurdamas meno kūrinį, naudoja dažus, teptukus ir drobę, kompozitorius – natas, o rašytojas – žodžius* (– naudojasi dažais, teptukais ir drobe, kompozitorius – natomis, o rašytojas – kalba); *Kaip apibūdinti kalbą? <...> Senamadiška / Kaimiška / Betarpiška* (– Nuoširdi) / Šiurkšti; *Kokia pasisakančiųjų* (– apklaustųjų) *nuomonė apie pačius Vilniaus gyventojus?*; *Pastarųjų* [nekaitomųjų kalbos dalių] *gramatinė struktūra* (– sandara) *paprastesnė*; *Paskaitykite <...> pasisakymo* (– samprotavimų, svarstymų) *apie interneto pavojus pradžių*; *Perskaitykite rašytojos pasisakymo* (– samprotavimų, svarstymų) *tęsinį*; *Rašydami CV, koncentruokitės* (– susitelkite) *į svarbiausius savo patirties aspektus*; *gaunami pakankamai* (– gana) *skirtingi rezultatai*; *naudoti* (– vartoti) *kitus skyrybos ženklus*; *vietoj raktinio žodžio geriau pagrindinis žodis, reikšminis žodis*; *iš visų gyvų* (– gyvųjų) *indoeuropiečių kalbų mūsų kalba yra archajiškiausia*; *po minkštųjų* (= minkštųjų) *priebalsių rašoma*; *virtualioje* (– virtualiojoje) *erdvėje*; *vyriškos* (– vyriškosios) *giminės vardininkas*; *tarinio vardinę dalį sudaro būdvardiškas* (– būdvardiškas) *žodis*; *derinama* (– derinamoji) *tarinio dalis*; *sujungti kartojamais* (– kartojamaisiais) *jungtukais*; *sujungti nekartojamais* (– nekartojamaisiais) *jungtukais*; *sekti populiarios* (– populiariosios) *kultūros žvaigždėmis*.

5. Kaip pasakyti paprasčiau?

Remiantis DLKG § 24 teiginiu, kad „bendrinės lietuvių kalbos priebalsių sistemą sudaro 45 fonemos“, vadovėlyje rašoma: *Lietuvių kalboje iš viso yra 27 skardieji (kietieji ir minkštieji) priebalsiai ir 18 dusliųjų (kietųjų ir minkštųjų) priebalsių*, tačiau galima pasakyti paprasčiau: yra 9 duslieji priebalsiai, kiekvienas duslusis priebalsis gali būti ir kietasis, ir minkštasis.

Žodžių junginys *išsakyti nuomonę* nėra klaida, jis vartojamas įvairiuose švietimo dokumentuose, tačiau norint paskatinti ir padrąsinti mokinius reikšti savo mintis galima į juos kreiptis šilčiau, paprasčiau, ne dokumentų žodžiais: *Išsakyti savo nuomonę* (– Pasidalyti mintimis; *Pasakyti, ką manai*) *apie valstybinės kalbos mokėjimą*; *Kurioms mokinių išsakytoms mintims* (– *Kurioms mokinių mintims*) *apie kalbą pritari?*; *Mokykloje dažnai tenka išsakyti savo nuomonę* (– *kalbėti*) *apie kito žmogaus padarytą darbą*; *Išsakyti savo nuomonę* (– *Pasakyti*; *Apibūdinti*), *kada*

žmogus iš tikrųjų yra laimingas; Išsakyk savo nuomonę (–Papasakok, ką manai; Ką galėtum pasakyti) apie žmogaus ir šuns draugystę ir kt.

6. Kaip pasirinkti ir pateikti šaltinius?

Reikėtų pasiūlyti nežinomų žodžių ieškoti ne tik LKŽ, bet ir Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne (naujazodziai.lki.lt).

Bibliografinėse nuorodose įprasta nurodyti leidyklą, ne spaustuvę.

Reikėtų nurodyti kūrinių vertėjų pavardes.

Tekstuose vengti ilgų nuorodų: <http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.search>

Dėstant teorinius dalykus būtų gerai remtis pirminiais šaltiniais (gramatikomis, žodynais, žinytais, enciklopedijomis), o ne seminarų, viešų pamokų ar panašių renginių skaidrėmis be autorystės, nors tos skaidrės ir būtų nepriekaištingo turinio.

Nesolidu remtis *Vikipedija* pateikiant kalbinę informaciją, pavyzdžiui, apie indoeuropiečių kalbų būdvardį ir kt.

Šalia sulietuvintos pavardės reikėtų sulietuvinti ir vardą: *prancūzų filosofas H. Bergsonas* (=A. Bergsonas) (*Henri* būtų *Anri*); itališki asmenvardžiai tekste su lietuviškomis galūnėmis, pvz.: *Frančesko Alberonio teksto, Umbertas Ekas*, tai galūnę reikėtų pridėti ir – *Leonardo da Vinči* (–*Vinčio*).

7. Aktualiausi Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimai

[„Dėl lietuvių kalbos skyrybos taisyklių“](#)

[„Dėl Lietuvių kalbos skyrybos taisyklių“ pakeitimo](#)

[„Dėl pasirenkamosios skyrybos taisyklių“ pripažinimo netekusiu galios](#)

[„Dėl privalomosios skyrybos taisyklių“ pripažinimo netekusiu galios](#)

[„Dėl didžiųjų kalbos klaidų sąrašo“ pripažinimo netekusiu galios](#)

[„Dėl lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos“ pakeitimo](#)

[„Dėl simbolinių pavadinimų linksniavimo“.](#)

[„Dėl valdų ir kraštų pavadinimų“](#)

PASTABA. Kalbos komisijos nutarimus patogiausia rasti <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai/>

8. Rekomenduojami norminamieji leidiniai, kiti šaltiniai

Dabartinės lietuvių kalbos gramatika. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006.

Gaivenis K. *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. – Vilnius: Lietuvių kalbos

institutas, 2002.

Gaivenytė-Butler J., Keinys St., Noreikaitė A. *Lietuvių kalbos terminų žodynai: anotuota 1900–2005 m. bibliografijos rodyklė*. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008.

Gimtoji kalba ISBN 0868-5134.

Kalbos kultūra ISSN 0130-2795.

Kalbos patarimai:

1 knyga: Gramatinės formos ir jų vartojimas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.

2 knyga: Sintaksė: linksnių vartojimas (S 1). – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

2 knyga: Sintaksė: prielinksnių ir polinksnių vartojimas (S 2). – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

2 knyga: Sintaksė: įvairūs dalykai (S 3). – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

4 knyga: Leksika: Skolinių vartojimas (svetimybės, tarptautiniai žodžiai). – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.

Kanceliarinės kalbos patarimai. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.

Keinys St. *Dabartinė lietuvių terminologija*. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005.

Klimavičius J. *Leksikologijos ir terminologijos darbai: norma ir istorija*. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005.

Kniūkšta P. *Kalbos vartosena ir tvarkyba*. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2002.

Kvašytė R. *Mokomasis terminologijos žodynelis*. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2005.

Lietuviški tradiciniai vietovardžiai: Gudijos, Karaliaučiaus krašto, Latvijos ir Lenkijos. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.

Mikulėnienė D., Pakerys A., Stundžia B. *Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimo žinynas*. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007.

Pasaulio vietovardžiai. Europa. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006.

Pasaulio vietovardžiai. Amerika. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008.

Pikčilingis J. *Lietuvių kalbos stilistika*. T. 1–2. – Vilnius: Mokslo, 1971–1975.

Pupkis A. *Kalbos kultūros studijos*. – Vilnius: Gimtasis žodis, 2005.

Šukys J. *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosena ir normos*. – Kaunas: Šviesa, 1998.

Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Alma littera, 2003.

Terminologija ISSN 1392-267X.

Vietovardžių žodynas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.

<http://terminai.vlkk.lt>

www.vlkk.lt/konsultacijos